

Zyn spellingregels noch van deze tyt?

Hendrik Maryns

6 maart 2016

(Pastime)

De dag is zo om zeep.

Ik zal niks doen.

(Rekreatie roudt de dag af. Ontspanning
kompleteert de therapie.)

Zomerfeest: eigenlijk een soort 'kermis'
vóór en dóór 'eigen' mensen. Ter afsluiting
ontbreekt niet vaak een vuurwerk.

De genezing van gestoord evenwicht. Niet nodig:
wekker, door rammelend bestek versterkt, in diep bord.

Zometeen verdiept, bewust, involved.

Pakket-uitbreiding.

Neem mijn perzoontje nou:

eigen stralen. En uithalen!

Aangenaam: volop onderscheidingen en paravernalia.

De lach: een gevoel

van intenze scheiding, in het midden.

Dag, dag. Bemodderd,

oudbakken brood. Zwaan, neem aan.

Eend, eet mee.

C.B. Vaandrager (1935–1992)

uit: Metalon (1987)

Cor Vaandrager gebruikt in het bovenstaande gedicht¹ interessante spelling. Hieruit kan je aflyden dat Vaandrager een echte Hollander is, voor wie het verschil tussen stemloze en stemhebbende medeklinkers verdwenen is. Dit is een proses dat al een tyt aan de gang is en in het bizonder hier in de rantstat al vergevordert is. Niet zelden zie je lagerschoolleerlingen *fogel* of *lievs* schryven. In het voortgezet onderwys hebben ze door veelvuldige blootstelling wel al geleert dat het *vogel* en *liefs* moet zyn, maar daar zie je het opduiken by minder koerante woorden als *opvleuren* en *kruizen* als meervout van *kruis*.

¹<http://laurensjzcoster.blogspot.com/2011/08/cb-vaandrager-pastime.html>

In Vlaanderen heeft dit proses noch niet plaatsgevonden. Of dat alsnog zal gebeuren is giswerk, maar op dit moment wordt wel degelijk een onderschiet gemaakt tussen stemhebbende en stemloze medeklinkers. Ik zou dan ook als rechtgeaarde Vlaming in ieder geval de officiële spellingen 'persoontje', 'paraferalia', 'intense' gebruiken, omdat ik deze woorden met een stemloze /s/² of /f/ uitspreek. (Ondertussen ben ik erachtergekomen dat het groene boekje zowel 'paraferalia' als 'paravernalia' bevat. Hollandse invloeden by de uitgever Sdu, waarschyklik.) Dit fenomeen is er ook de aanlyding voor dat ik net nog op het internet te lezen krych: 'Je mag 'gecruiset' of 'gecruised' schryven, net zoals 'cruisete' en 'cruisede'.³

Overigens geen zorch: er zyn net zo goet prosessen in Vlaanderen aan de hant die als 'slordeger' ervaren zouden kunnen worden door Nederlanders; zo wort byvoorbeeld een 'lange a' /a/ aan het ynt van woorden als *azalea*, *oma* eerder als een 'korte a' / / uitgesproken. Wat dan weer interessante konsekwensies zou hebben voor myn spellingsiestem, maar daarover later meer.

De manier van schryven die Vaandrager hanteert, geeft je een direktere bant met de schryver, het lezen wort persoonliker. Zo weet ik dus meteen dat hy Hollander is, maar ook dat hy zich niet echt intensief met spelling heeft beziggehouden, anders zou hy waarschyklik ook *rekreaatsie* schryven, of iets in dien trant. Ik zou het overigens *rekreasie* schryven, en daarmee weten jullie meteen ook hoe ik dat woort uitspreek. Het zeggen van 'tsie' voor woorden die yndegen op 'tie' is iets uit het noorden.

Dwang

Een ander argument tegen een offisieel vastgelegde spelling is dat het de vryhyt beperkt. Ik hep zelf niet voor die regels gekozen, ze worden opgeleght door een instansie, die weliswaar door byde taalgebieden opgericht is, maar waar slechts wynig mensen een bant mee voelen. Wie zich met het proses in 1995 en 2005 heeft bezichgehouden, weet overigens hoeveel politiek gekonkel in de spellingregels vervat zit. De voorstellen van de kommissie van taalkundegen waren veel radikaler dan wat eruitgekomen is. Het licht byvoorbeeld vooral aan konservatieve politiesjie dat we überhaupt noch een tussen-n hebben.

Dit zecht vooral meer over ons huidige politieke bestel en gebrek aan demokrasie, maar dat is weer een heel ander tema, waar ik hier niet verder over zal uitwyden.

Wat wel vastgesteld kan worden, is dat dit korset voor veel leerlingen moeilikheden oplevert. Kyk maar naar de het fenomeen diesleksie dat de laatste jaren algemene bekenthyt heeft verkregen en waar we hier op school van kunnen meepraten. (Onze school heeft byna 30% dieslektiese leerlingen, aanzienlik meer dan gemiddelde scholen. Een wyze keuze van deze leerlingen, om voor de vrye school te kiezen, zoals ?? het vorig jaar op de opmaat formuleerde.)

Ik ben er zeker van dat het voor een groot deel van deze mensen, maar ook voor anderen, een opluchting zou zyn om niet steeds te moeten nadenken of *wort* nu met 'd' of 'dt' is,

²De notasie /klank/ stamt uit de fonetiek, hiermee wort een foneem bedoelt, ofte een algemene regel om een klank uit te spreken. Om der presieze klanknuanses aan te kunnen geven wort het internasionale fonetiese alfabet, IPA, gebruikt. Zie http://nl.wikipedia.org/wiki/Internationaal_Fonetisch_Alfabet

³<http://www.taaldrop.be/resultaat.php?zinID=1105&choice=2>

herhaalt met 'd' of 't', of er in *gezamenlik* een 'n' hoort, of zelfs (en dat is er één voor de Nederlanders, want in Vlaanderen wort deze 'n' doorgaans wel noch uitgesproken) of *ze wilde* met een 'n' moet yndegen als er meerdere menses bedoelt worden.

Taal vs. spelling

Een wytverbryt misverstant is dat spelling taal is. Dat is niet zo. Spelling heeft weliswaar met taal te maken, het is een regelsiesteem om taal op te schryven, maar in tegenstelling tot taal is het een doot siesteem. Taal, als middel om je uit te drukken en te kommuniseren, is een levent iets. Taal verandert voortdurent. Ze valt goet te beschryven met grammatikale regels, maar ook daar is het *niet* zo dat deze regels *vastleggen hoe iets moet*, maar wel *beschryven hoe iets is*. Taalpurisme is in byna alle gevallen misplaatst. In de taalkunde is dit besef al lang doorgedrongen; wetenskapelike artikelen zyn altyt deskriptief, nooit preskriptief. Het zyn de publieke opinie en, jammer genoeg, het onderwysiesteem, die van regels wetten maken, zodat je plotseling 'groter dan' moet zeggen in plaats van 'groter als' of eventueel 'groter of', byde varianten die, gedeeltelik streekgebonden, veel voorkomen in de spreektaal.

Frappantste voorbeelt is het geval *hen/hun*: vroeger kwamen deze twee vormen gewoon naast elkaar en door elkaar voor. In 1625 publiseerde Christiaan van Heule zyn boek *De Nederduytsche Grammatica ofte Spraec-konst*, waarin hy een verschil tussen de twee woorden aangeeft: *hen* is de akkuzatiefvorm (zy slaan hen), terwyl *hun* de datiefvorm (zy geven het aan hun) en bezittelik voornaamwoort (het is hun auto) is. Zyn motivasie hiervoor was dat hy vont dat het Nederlants meer op het edele Latyn moest lyken en dus ook een akkuzatief- en datiefvorm moest hebben. By geen enkel ander voornaamwoort wort dit verschil gemaakt (zy slaan my/jou/hem/haar/ons/jullie, zy geven het aan my/jou/hem/haar/ons/jullie). Het bezittelik voornaamwoort is meestal verschillent van het verbogen persoonlik voornaamwoort: myn/jouw/zyn/haar/ons/jullie huis. Het zou dus veel logieser zyn om *hen* als verbogen persoonlik voornaamwoort en *hun* als bezittelik voornaamwoort te gebruiken, maar ik betrap mezelf erop dat dit niet lukt, het zit er dus toch al erch ingebakken in die byna 400 jaar... (Het geval *hun* als onderwerp is weer een ander tema.)

Een goet voorbeelt om te illustreren hoe taal leeft is de geslachten: in het Nederlants bestaan, net als in het Duits, drie geslachten: vrouwelik, mannelik en onzydig. In tegenstelling tot het Duits hebben we geen drie litwoorden, maar slechts twee: *de* kan zowel vrouwelik als mannelik zyn, terwyl *het* altyt onzydig is. Het verschil tussen vrouwelik en mannelik kan wel noch gehoort worden in verwyswoorden.

Hoe het presies gekomen is, is niet duidelik, maar in ieder geval kan vastgesteld worden dat in het noordelike Nederlants dit verschil niet meer gemaakt wort. Ik hep het met ygen oren mogen meemaken by een zonsongang: 'Kyk, hy gaat onder!' In de oren van een Vlaming klinkt dit erch raar. De zon is toch een vrouwelik woort, dus zy gaat onder? Dat dit verschil in Vlaanderen (noch) niet verdwenen is, licht er vermoedelik aan dat er in de spreektaal wel degelik drie litwoorden bestaan: het is *de* zon (vrouwelik), maar *den* boom (mannelik). Ook in de onbepaalde litwoorden en andere verwyswoorden is het verschil (altans in menig dialekt) hoorbaar: ne vent (m), een vrouw (v), een schip (n), dienen boot (m), die sloep (v),

da schip (n) enz. Dit is één van de redenen waarom het voor Vlamingen makkelijker is om Duits te leren, omdat in de meerderhyt van de gevallen de geslachten overeenstemmen...

Maar waar het dus om gaat: dit is een proses dat in gang is en het is apsurt om te zeggen dat alle Hollanders fout spreken, omdat ze zeggen dat 'hy in de wy staat' als ze het over een koe hebben. Net als de naamvallen uit het Nederlants verdwenen zyn, lyk het erop dat ook de geslachten verdwynen en er is niemand die daar wat aan kan doen.

Het is een interessante vraach of dat in Vlaanderen behouden blyft, of dat ook daar de verandering zal volgen. Overigens is het níét altyt zo dat prosessen altyt in Nederlant beginnen en dat Vlaanderen daar achteraan komt, enkele jaren geleden beschreef Joop van der Horst, professor taalkunde aan de universityt van Leuven, een fenomeen dat vanuit Vlaanderen Nederlant binnensypelt.⁴

Alternatief siesteem

Zoals u al gemerkt hep, hanteerde ik in dit stukje niet de offisiële spelling. Het is een poging om een meer fonetise spelling voor het Nederlants te gebruiken, al besef ik dat deze verre van perfekt is. Voor de weergave van de schwa, de slappe klank in 'een', 'bezig', 'moeilijk' hep ik byvoorbeeld nog geen siesteem. In eerste instansie nygde ik ertoe er voeral een 'e' van te maken, maar dit letterteken is al overbezet. Ik hep er dan ook, in navolging van de Vereniging voor Wetenschappelijke Spelling, voor gekozen deze als 'i' te hanthaven waar dat tradisioneel het geval is. Of ook met andere tekens, zoals de 'o' in 'avond'. Op die manier hep ik het gevoel dat het met enige goede wil noch best te volgen valt. Maar voor betere sugesties sta ik open!

Door dit siesteem te gebruiken geef ik dus een heleboel van mezelf prys: je kan er vry snel uit aflezen dat ik Vlaming ben, je komt te weten hoe ik bepaalde woorden uitspreek.

In de dagelikse praktyk blykt een kompromiessiesteem nootzakelik. In formele communicatie is het nodig om de offisiële spelling te hanteren. Je wil niet dat je sollicitatie meteen in de prullenbak belandt. Ook zyn er heel wat mensen die te kennen geven dat ze deze nieuwe spelling niet op prys stellen. Dat zecht meer over hen dan over my, maar het is een interessante vaststelling. Ook is het soms gewoon aangenamer om even de offisiële spelling te volgen, want dat zocht voor rust. Of ik kies voor een tussenvorm, waarin ik de meer exotische woorden wel korrekt spel, maar voor c/k de voorkeurspelling van voor 1995 gebruik. Of noch weer een variant daar tussenin. Het is leuk om mee te spelen en op de reaksie van mensen te letten, let er byvoorbeeld eens op hoe het je vergaat in de volgende zinnen.

Op school is de offisiële spelling verplicht, dus het spreekt vanzelf dat ik deze daar volg. Dat heeft ook het effect dat ik een deel van myn wepsaait in de offisiële spelling moet doen, omdat ik leerlingen daar wel eens naar verwys voor een oefenblat dat ze gemist hebben, of een toets van het jaar ervoor.

Het moge dus duidelik zyn dat ik er niet voor plyt om maar geen aandacht meer aan spelling meer te besteden op school. Het is anno nu noch nootzakelik om de offisiële spelling te kennen, omdat de maatschappy er noch niet aan toe is zo vry met spelling om te gaan.

⁴Hoe is dat kunnen gebeuren? Vlaamse zinswending als toekomstig Nederlands', Onze Taal 74 (2005), p. 100-102.

Aan myn formulering kan je aflezen dat myn verwachting is dat die tyt noch komt, maar het zal noch even duren.

Ook is dit geen plydooi (plydooj?) voor de zoveelste spellinghervorming, maar een oproep om vryer met spelling om te gaan.

Een velt waar een uniforme spelling wel op zyn plaats is, is in archieven, woordenboeken en naslachwerken. Het zou wel erch onhandig zyn als je moest gissen welke spelling de auteur hanteerde voordat je een zoekbegrip kon ingeven. Zeker in onze gedigitalizeerde werelt van nu is het van belang om standaarden te hebben (vertel dat maar aan Microsoft en co). Hoe dat met vryere spelling gepaart kan gaan, daar hep ik (noch) geen antwoord op.

Bewustzyn

Het schryven in deze nieuwe spelling heeft noch een aantal leuke neveneffekten. Zo roept het een hoger bewustzyn op van wat je schryft. Enkel daardoor ben ik me er bewust van geworden hoe vaak ik (met name in lesvoorberydungen) het woort *tyt* gebruik. En dat dus alleen doordat het met die 't' op het ynde opvalt. Ik vint het best zorchwekkent, hoeveel ik daar blykbaar mee bezig ben.

Wellicht is dit ook een verklaring voor waarom dit zo veel weerstant oproept: mensen worden gedwongen tot wakkerhyt. Gewoon de spelling volgen is makkelik en gaat meestal vanzelf, het veroorzaakt geen vryving. Deze spelling vraacht om inspanning, om aandacht. Als zodanig is het ook een bewustzynsoefening.

Het is wel een zoektocht, want nu krych je dat myn teksten moeilik te lezen zyn. Korrekt met k, dat lukt nog wel, maar vooral engelse leenwoorden (*saait, fietbek, ...*) zyn moeilik. Maar ook enkele nederlantse woorden, zoals het *vryving* van daarnet!

Je zou dit eksperiment nog verder door kunnen trekken en echt voor elke klank een letter of teken kunnen bedenken. Nu behelp ik me met de gebruikelike tweeklanken in het Nederlants: ng, ch, ui enz. In het internasionale fonetise alfabet bestaan daar reets tekens voor: ŋ, x, œ. Dat wil zeggen, voor de manier waarop ik ze uitspreek, want met name voor de klinkers bestaan er grote verschillen: in Haarlem zou dat eerder ŋ, en œy moeten zyn. In de begindagen van de ontwikkeling van de IPA is inderdaat de poging gedaan om volledig foneties te schryven, in het tytschrift van vakmensen. Voorbeelden hiervan zyn makkelik onlaain te vinden, en je zal zien: het wort onleesbaar. Dus iets van ygenhyt moet je toch binnen een taal behouden, en het aantal tekens moet beperkt blyven.